

Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organisations Across Countries / G. S. Hofstede. – Thousands Oaks: Sage Publications, 2001. – 216 p.

4. R. Kilmann, W. Thomas. Developing a Forced-Choice Measure of Conflict-Handling Behaviour: «The MODE» Instrument, Educational and Psychological Measurement, 1977. – P. 309–325.

REFERENCES

1. Oleksenko, O. O. (2015). *Pedagogichni pryntsyipy pidgotovky maibutnikh menedzheriv zovnishnioekonomichnoi diialnosti do mizhkulturnoi komunikatsii. Naukovi pratsi vyshchogo navchalnogo zakladu «Donetskyi natsionalnyi tekhnichniyi universytet»*. Seriya: *Pedagogika, psykholoziia i sotsiologiia*. [Pedagogical Principles of Training Future Managers of Foreign Economic Activity for Cross-Cultural Communication. Scientific Papers of Higher Educational Institution «Donetsk National Technical University». Series: Pedagogy, psychology and sociology]. Krasnoarmiisk, № 1 (16).

2. Comparison of Culture with Iceberg [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.google.com.ua/search?q=comparison+of+culture+with+iceberg>.

3. Hofstede G. S. Culture Consequences: Comparing Values, Behaviours, Institutions and

Organisations Across Countries / G. S. Hofstede. – Thousands Oaks: Sage Publications, 2001.

4. R. Kilmann, W. Thomas. Developing a Forced-Choice Measure of Conflict-Handling Behaviour: «The MODE» Instrument, Educational and Psychological Measurement, 1977.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОЛЕКСЕНКО Олена Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця.

Наукові інтереси: методика навчання англійської мови у вищій школі, мультикультурний підхід до формування особистості фахівця.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OLEKSENKO Olena Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics.

Circle of scientific interests: methods of teaching foreign languages in higher educational institutions, multi-cultural approach to forming a specialist's personality.

*Дата надходження рукопису 12. 12. 2017 р.
Рецензент – д. п. н. професор О. М. Ткаченко*

УДК 378

ОЛІЙНИК Олег Миколайович – завідувач кафедри фізичного виховання і спорту Донбаської державної машинобудівної академії
e-mail: pednauk@gmail.com

МАЛАХОВА Жанна Володимирівна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри медичної реабілітації Донецького національного медичного університету
e-mail: pednauk@gmail.com

КОРЕКЦІЙНО-КОМПЕНСАТОРНИЙ ВПЛИВ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ З РОЗЛАДОМ МОВЛЕННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний розвиток промислової діяльності, політичні, економічні перетворення, екологічна обстановка, яка постійно погіршується, особливим чином впливають на здоров'я кожної людини, а в особливості дітей та молоді.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є реформування спеціальної освіти осіб з фізичними та психічними вадами зумовлена

необхідністю розбудови України, як самостійної держави, в якій освіта стала б однією з найважливіших умов подальшого розвитку суспільства. Діти з розладами мовлення мають такі ж права, як і здорові: їм необхідно повноцінно навчатися, отримувати загальну освіту та в майбутньому приносити користь суспільству та державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження вказує на те, що розвитком

позитивної дидактико-реабілітаційної мотивації, навичками спілкування та адекватної освіченості дитини з вадами мовлення, її інтеграцією у суспільство займалися такі видатні вітчизняні та іноземні фахівці А. М. Богуш, В. В. Бойко, Л. С. Виготський, В. Г. Григоренко, Г. М. Кобернік, В. О. Липа, Л. Л. Логвінова, Т. Л. Лактюшина, О. Р. Лурія, Т. П. Свистунова, Б. В. Сермеев, В. М. Синьов, Е. Ф. Соботович, М. К. Шеремет та ін.

Мета статті: розглянути вітчизняні та іноземні літературні джерела в яких розглядається питання корекційно-компенсаторного впливу засобів фізичної культури в процесі реабілітації школярів з розладами мовлення.

Виклад основного матеріалу. Мовні засоби необхідні не тільки для висловлювання думки, але й для її формування. Адже ми не зможемо впізнати зміст наших думок, поки не вберемо їх в словесну форму.

Згадаймо, що навіть впізнавання відбувається тоді, коли ми робимо відповідний висновок про збіг сприймаючого об'єкта з еталонною моделлю. Слово не співпадає однозначно із змістом мислення, оскільки в останньому присутні, oprіч вербального (словесного, понятійного, нормативно-змістового), образний та емоційний компоненти. Проте без «підведення думки під слово» ми не зможемо віддиференціювати головні значення й смисли того, що відбувається або переживається, від другорядних, здійснити категоризацію, порівняти поточні події з еталонними моделями, тобто «вимкнути» мислення на повний діапазон його можливостей. З цього можна сказати, що по відношенню до психічного життя людини мовлення виконує функцію формотворення [2; 8; 11].

Мовлення – це засіб, за допомогою якого здійснюється введення людини в соціальне середовище, у відносини між людьми. Тому мовлення необхідне для передачі інформації (інформативна функція мовлення), та для збереження сукупності досвіду людства й індивідуального досвіду кожної конкретної людини (кумулятивна функція) [5; 7].

Окрім того, мовлення виконує емотивну (експресивну) функцію в процесі спілкування, яка складається у висловлюванні внутрішнього емоційного стану людини. Ми частіше всього не можемо робити зміст наших почуттів, думок, переживань актуальними для іншої людини, якщо не скажемо їй про це [3; 9; 11].

Виділяють декілька видів мовлення.

Поперед усього, мовлення поділяють на зовнішнє й внутрішнє [11].

Зовнішнє – це мовлення, яке вимовляється вголос, доступне для зовнішнього сприйняття, а внутрішнє мовлення – «мовлення для себе». Воно може бути більш або менш зв'язаним, послідовним, усвідомленим (наприклад, людина зважує, який вибір краще зробити, або прогнозує, що станеться, якщо вона вчинить той чи інший вчинок). А може подати собою окремі уривки думок, які випливають звідкілься з глибин свідомості, не підкоряються волі, незрозумілі навіть самому «автору» цих думок [6; 10].

Зовнішнє мовлення є більш розгорнутим, зв'язним, підкореним законам логіки, стилістики, в фразах є головні та другорядні члени речення [9].

Внутрішнє мовлення – це словесна оболонка мислення. Вона частіше всього оперує стуленими в одне слово реченнями.

Якщо тільки людина починає відчувати труднощі в мисленні, свідомості явищ, які відбуваються, власних переживаннях або спогадах, вона звертається до розгорнутого внутрішнього мовлення [1; 3].

В залежності від того, в яку форму обрана інформація, розрізняють мовлення усне (звукова форма) й писемне (знакова, символічна форма).

Мовлення, як фактор індивідуального життя людини, без засвоєння певної мови просто неможливе. Загальною ланкою й для мови, й для мовлення є значення слова, тобто історично закріпленний, на цьому відрізьку, відповідно незмінюваний зміст відповідного поняття. Завдяки володінням значення мовних засобів люди отримують можливість розуміти один одного [9].

Мовлення, за поглядом А. М. Богуш, В. А. Липи, Л. Л. Логвінової, Ф. Ф. Рау, Е. Ф. Соботовича розвивається в єдності з моторикою, вимагає для свого становлення низку необхідних умов:

- анатомічного збереження мозку, його функцій, всіх систем, які беруть участь у формуванні специфічної мовленнєвої функції (адекватно етапам генезису);

- збереження кінестетичного, слухового, зорового сприйняття й їхньої взаємодії за умови ситуативної поведінки людини;

- своєчасного формування маніпулятивної діяльності й розвитку тонкої моторики рук (точність рухів, диференціація зусиль, оціно-контрольні дії);

- достатнього рівня інтелектуального розвитку дитини, навичок спілкування й співробітництва;

– нормальної побудови периферичного мовленнєвого апарату й умов його розвитку та вдосконалення;

– достатнього емоційного й мовленнєвого оточення (умови підкріплення).

Цілою низкою наукових праць доведено, що процес реалізації мовлення координується моторними системами: пірамідною, екстропірамідною й церебральною. Порушення діяльності цих систем у ранньому віці можуть бути слідством перинальної енцефалопатії. Через її важкі форми можуть виникати паралічі різних типів і ступенів [10], які мають вплив на стан апарату мовлення.

Теоретичним базисом для суворого наукового розвитку методів корекції і компенсації рухової сфери, лікувальної фізичної культури, фізичної і соціальної реабілітації дітей та дорослих із складними сенсорними порушеннями, в тому числі із порушеннями мовленнєвого апарата, є сучасна фізіологічна теорія моторно-вісцеральних рефлексів, яка представляє собою творчий розвиток ідей вітчизняних і закордонних уявлень про нервізм [5].

Якщо розглядати це питання ширше, то це положення відноситься й до проблеми фізичної і соціальної реабілітації школярів та дорослих із розладами мовлення, так як рефлекторної терапії, корекції і компенсації в системі педагогічній, психологічній, фізичній і в цілому соціальній їх реабілітації належить провідне місце.

Аналіз літературних джерел [4; 6; 7; 10] дозволяє констатувати, що розробка загальних питань теорії, структури фізичної реабілітації і лікувальної фізичної культури є гарантом високого рівня ефективності інтеграції осіб із розладом мовлення в соціально-громадські відносини.

За даними цілої низки авторів [2; 3; 5; 8; 9] в теперішній час повноцінне наукове обґрунтування отримала лікувальна фізична культура, загальна теорія якої базується на нервізмі й теорії моторно-вісцеральних рефлексів. Проте, її психолого-педагогічні аспекти за ствердженням Н. Г. Байкіної, В. Г. Григоренка, В. А. Липи, А. Р. Лурії, М. Р. Могендовича, Л. Є. Паніна, Б. В. Сермеєва, Б. І. Пінського, Т. П. Свистунової, G. Baili, K. Gfeller та ін. потребує подальшого наукового обґрунтування.

Для фізіологічної оцінки засобів фізичної культури, методів корекції і компенсації рухової сфери людини принципово важливо, що першорядне лікувально-профілактичне, корекційне й компенсаторне значення мають чотири види

психолого-фізичних факторів: променевий (діючий на око й шкіру); термічний (на шкіру й нервово-м'язову систему); мовленнєвий і слуховий (сприйняття інформації, розумові процеси засвоєння знань, управління діяльністю); пропріоцептивний (рух, вібрація, масаж).

Спеціалісти стверджують, що більшість з них тонізують кістякову мускулатуру й вищу нервову діяльність, на основі якої досягається відновлюючий, корекційний, компенсаторний і реабілітаційний ефект при різних сенсорних порушеннях ослаблених моторики і тій, яка знаходиться в паталогічному стані. Саме примат моторики за допомогою домінантного механізму здійснює регулюючий, корекційний і нормалізуючий вплив на біомеханічну й кінематичну структуру опорно-рухового апарату та вегетативні функції людини [2; 3; 6; 7; 9].

При цьому необхідно відзначити, що засоби рефлекторної терапії (фізичні вправи різних координаційних структур, фізичні навантаження різної потужності й об'єму, методи формування рухових структур і нервово-м'язової працездатності) приводять до дії різні аферентні механізми, найважливішими серед яких є зорові, слухові, шкіряні рецептори, пропріоцептори й інтероцептори. Внаслідок таких впливів виникають різноманітні рефлекторні реакції, які здійснюються по черзі саморегуляції внутрішньо-м'язової інтеграції, між м'язовою координації, міжсистемної регуляції. Важливо при цьому відзначити, що ці реакції можуть носити як місцевий, так і загальний характер, а частіше, за ствердженням цілої низки фахівців, таких як М. М. Амосов [3, 4], П. К. Анохін, Н. Г. Байкіна, В. І. Бельтюков, М. А. Бернштейн, В. М. Волков, В. Г. Григоренко, В. А. Липа, В. І. Лубовський, М. Р. Могендович, Н. М. Молчанова подають собою комбінацію локального й загального. Тут необхідно підкреслити головну роль безумовних рефлексів, які є обов'язковим механізмом впливу фізичних вправ, фізичних навантажень, методів корекції і компенсації порушених параметрів сенсорної системи людини. На основі цих рефлексів у процесі корекційної роботи реабілітаційний результат досягається через формування механізмів умовних рефлексів [1; 3; 6; 7; 10].

При оцінюванні механізмів корекційного діяння засобів фізичної культури необхідно урахувати, що вони в першу чергу викликають шкіряно-м'язовий рефлекс, за яким змінюється тонус кістякової мускулатури (це не виключає протікання і шкіряно-вісцеральних рефлексів). Другою

ланкою такого рефлексу ланцюгового характеру є типовий моторно-вісцеральний рефлекс, закономірно змінюючий функціональне становище вісцерально-вегетативної сфери організму та його трофіку [6].

Двобічний рефлекторний зв'язок між моторикою та вегетатикою не подає собою рівності: провідною є моторика з її пропріоцепцією. Саме на цю ланку регуляції і повинно бути спрямовано діяння корекційних та компенсаторних факторів за різні морфологічні й функціональні порушення центральної нервової системи і опорно-рухового апарату людини.

За даними цілої низки таких фахівців як Н. Г. Байкіна, В. В. Бойко, Л. В. Волков, Ю. Ф. Гаркуша, В. Г. Григоренко, В. П. Дудьєв, А. Г. Іванов-Смоленський, Г. М. Коберник, В. М. Синьов, М. М. Кольцова, М. Р. Могендович, Coffman D. в теперішній час нагромаджено достатньо багато інформації про те, що взаємна регуляція моторних та вегетативних систем за сегментарним механізмом здійснюється вже на спіральному рівні. Як відомо, в фізіотерапії, лікувальній фізичній культурі, в спортивній та корекційній педагогіці сегментарним рефлексам надається великого значення [9]. При цьому важливо враховувати, що як за правило кожна сегментарна реакція супроводжується загальною внаслідок залучення надсегментарних рівней центральної нервової системи. В результаті інтеграції сегментарних і надсегментарних реакцій одна аферентна зона може впливати на різні ланки опорно-рухового апарату, внутрішні органи, на той чи інший аналізатор (поліефекторний принцип).

Ціла низка відомих фахівців у своїх наукових працях [2; 6; 7] стверджують, що одним із провідних принципів корекційного діяння засобів фізичної культури є комплексність діяння через різні аферентні системи. В цьому зв'язку важливим є питання про фізіологічний синергізм дії нервово-м'язової діяльності. Цей теоретичний тезис, сформульований у 1962 р. М. Р. Могендовичем і подалі був підтверджений систематичними дослідженнями Н. Г. Байкіної, А. Н. Богущ, В. В. Бойка, В. Г. Григоренка, А. В. Коробкова, С. А. Косилова, С. М. Попова, В. І. Ляха, Б. В. Сермеєва, Б. І. Пінського, В. О. Романенка, Т. П. Свистунової, Pitt M., Tye-Murray N.

Безперечно, що одним з актуальних напрямків досліджень в теперішній час є вивчення різних аспектів комплексного

діяння фізичних навантажень, фізичних вправ різної потужності, об'єму, координаційної структури та корекційної спрямованості у формі спеціальних реабілітаційних рухових режимів [7]. Підсумоване навантаження таких режимів у практиці корекційної роботи дозується на основі визначення оптимального рівня пропріоцепції та моторно-вісцеральної регуляції. При цьому необхідно уточнити, що з точки зору комплексності діяння та усталених фактів фізіологічного синергізму рухової дії висувається задача введення в комплекс корекційно-компенсаторних засобів принципово нових, раніше майже не застосовуваних в реабілітаційній практиці. Формується уявлення про комплекси фізичних вправ, які б в силу своєї координаційної, біомеханічної, біокінематичної та психолого-вегетативної структури забезпечили нормалізацію, корекцію і компенсацію не тільки параметрів їх рухової сфери, але й сприяли б поновленню та досконалості вищої нервової діяльності, формуванню позитивної дидактико-реабілітаційної мотивації [1; 3; 5; 7; 9].

Розробка координаційного положення про доцільне застосування засобів фізичної культури в корекції та компенсації первинного дефекту й повторних відхилів у осіб із складними сенсорними порушеннями, за ствердженням М. Могендовича, Л. Бонева, П. Слинчева, С. Банкова, базується на тому, що метод рефлекторної терапії відрізняється низкою позитивних особливостей, до яких поперед усього слід віднести глибoku біологічність і адекватність, універсальність, відсутність негативної побічної дії й можливість при точному дозуванні тривалого застосування.

Ми знаємо, що процес фізичної, психічної і соціальної реабілітації інвалідів різного профілю процес багаторічний та безперервний (вимоги закону компенсації) [4]. При цьому необхідно звернути увагу на те, що біологічною, психологічною та педагогічною базою цього методу є одна з основних потреб організму людини – потяг до рухів, кінезофелія [1; 7].

Цей принцип був науково обґрунтований та запроваджений в практику М. Р. Могендовичем і в теперішній час є основоположним для об'єктивної оцінки лікувального, корекційного, компенсаторного й в цілому реабілітаційного діяння фізичних вправ. Фізичні вправи дозволяють нормалізувати механізм первинного дефекту й рівень повторних порушень, який виникає в результаті гіпокінезії, порушення регуляторних механізмів опорно-рухового

апарату і тим самим збільшують морфофункційний стан порушених аналізаторів або їхнього комплексу.

Широкий діапазон засобів корекційної фізичної культури визначається головним значенням локомоторного апарату за всю життєдіяльність людини. Згідно з теорією моторно-вісцеральних рефлексів моторна діяльність є обов'язковою й необхідною умовою нормального функціонування та досконалості всіх основних систем організму [3].

Принципово важливо для корекційної педагогіки є те, що фізичні вправи в стані адекватно й закономірно змінювати (посилювати чи послаблювати) процеси збудження та гальмування, співвідношення яких визначає структуру механізму охоронного гальмування, яке має важливе значення в проблемі сутності біологічної стійкості організму. Отже, активний руховий режим і позитивні емоції є джерелом енергії для самозахисту корекції й компенсації організму на всіх рівнях його життєдіяльності як у нормі, так і в патології.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На сучасному етапі психологічних і фізіологічних знань і в аспекті всієї корекційно-компенсаторної роботи необхідна правильна оцінка вищої нервової діяльності в процесі фізичної й соціальної реабілітації. Відомо, що в мозку людини є дві системи, які знаходяться в реципрокних відносинах та функціонують в коливаючому режимі: а) система активації моторики, б) система дезактивації моторики. При цьому пропріоцепція та екстроцепція є стимуляторами системи активації, інтероцепція системи дезактивації. Домінуюча роль в системі активації належить пропріоцепції якою не обмежується активація лише локомоторного апарату, але яка також за механізмом моторно-вісцеральних рефлексів спричиняє закономірні зрушення серцево-судинної, дихальної та ін. систем, які забезпечують виконання конкретної м'язової роботи, фізичних вправ і навантажень корекційної спрямованості.

Отже, в корекційно-компенсаторній роботі особливу увагу треба було приділити нормалізації моторно-вісцеральних рефлексів на основі яких поетапно формуються адаптаційні механізми до застосованих фізичних навантажень різної потужності, об'єму й реабілітаційної спрямованості. Це положення випливає з того, що основним в діянні фізичних вправ є нервово-трофічний механізм, який регулює не тільки соматичні й вегетативні функції, але й величезний комплекс психічних процесів, що

надзвичайно актуально в практиці корекційно-компенсаторної роботи.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Основы дефектологии / Л. С. Выготский // Собр. соч.: в 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 5 – 368 с.
2. Григоренко В. Г. Научно-практические основы развития руховых способностей человека / В. Г. Григоренко. – Одесса: ГПУ им. К. Д. Ушинского, 2001. – 102 с.
3. Зыкова Т. С. Развитие речи: 1-й класс: учебник (I вид) / Т. С. Зыкова. – М.: Просвещение, 2006. – 240 с. – (Коррекционная педагогика).
4. Маллер А. Р. Ребенок с ограниченными возможностями: книга для родителей / А. Р. Маллер. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 80 с.
5. Мастюкова Е. М. Клиническая диагностика в комплексной оценке психомоторного развития и прогноза детей с отклонениями в развитии / Е. М. Мастюкова // Дефектология. – М., 1996. – № 5. – С. 3–10.
6. Монтессори-терапия в комплексе заходов ранней медико-социальной реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья / В. И. Пасичник, Л. И. Сасенко, Н. Л. Зенченко, Л. Г. Барканова // Социальная педиатрия: сб. науч. работ. – К.: Интремед, 2003. – № 2. – С. 251–252.
7. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик; под ред. В. А. Сластенина. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Академия, 2000. – 192 с.
8. Синьов В. М. Основы дефектологии: навч. посібник / В. М. Синьов, Г. М. Коберник. – К.: Вища шк., 1994. – 144 с.
9. Специальная педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / под ред. Н. М. Назаровой. – 2-е изд., стер. – М.: Академия, 2002. – 400 с.
10. Стребелева Е. А. Современный подход к дошкольному воспитанию детей с отклонениями в развитии / Е. А. Стребелева // Дефектология. – 1997. – № 2. – С. 50–53.
11. Шеремет М. К. Сучасні комп'ютерні технології в логопедичній роботі / М. К. Шеремет, Г. П. Загурська // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Сучасні технічні реабілітації й навчання дітей з вадами слуху та мовлення: наук.-метод. зб.; за ред. Б. С. Мороза, К. В. Луцько. – К.: А&P, 2002. – Вип. 3. – С. 123–134.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОЛІЙНИК Олег Миколайович – завідувачий кафедрою фізичного виховання і спорту Донбаської державної машинобудівної академії.

МАЛАХОВА Жанна Володимирівна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри медичної реабілітації Донецького національного медичного університету.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OLIYNYK Oleg Nikolaevich – head of Department of physical education and sport Donbass

state engineering Academy.

MALAKHOVA Zhanna Vladimirovna – Candidate of Sciences in Physical Education and Sport, Associate Professor in the Department of medical rehabilitation of Donetsk national medical University.

*Дата надходження рукопису 29. 11. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор М. В. Анісімов*

УДК 37.014.6:005.6

ПОЛЯКОВА Ганна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, керівник відділу забезпечення якості освіти та інноваційного розвитку Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
e-mail: anna.polyakova@hneu.net

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Забезпечення якості освіти є пріоритетним напрямом розвитку системи вищої освіти в Україні, що обумовлено її активним реформуванням, входженням до Європейського освітнього простору. У свою чергу, внутрішнє забезпечення якості пов'язане із якістю освітнього середовища. Наявність відповідних умов, впливів, можливостей для якісної підготовки фахівців є основою якісного результату: отримання кваліфікацій, особистісно-професійного розвитку, успішності випускників вишів у соціальній та професійній сфері.

Забезпечення якості у закладі вищої освіти передбачає організацію постійних процедур вимірювання, моніторингу, оцінки його функціонування та розвитку, відповідно до певних стандартів, еталонних або бажаних значень. Тому актуальним є розроблення підходів до вивчення стану умов, процесів, ресурсів, факторів, що впливають на якість освіти у вишому навчальному закладі з урахуванням цивілізаційних змін, трансформацій суспільства, потреб і вимог внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів (держави, ринку праці, закладів освіти, науково-педагогічних працівників, студентів).

Управління якістю потребує всебічної достовірної інформації від суб'єктів освітнього процесу. У зв'язку з цим, важливим завданням закладів вищої освіти (ЗВО) є не тільки використання локальних емпіричних досліджень для розв'язання окремих актуальних питань, а й розроблення

системи соціально-психологічних досліджень як інструменту інформаційного та аналітичного супроводу внутрішнього забезпечення якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про увагу до питання якості освітнього середовища вищого навчального закладу у вітчизняній і зарубіжній теорії та практиці. Серед наукових робіт, що розглядають організацію та проведення соціально-психологічних досліджень для визначення його стану, можна виділити наступні аспекти: 1) пошуку методологічного інструментарію для визначення якісних характеристик освітнього середовища, зокрема методу гуманітарної експертизи (Л. Каніщева [5]; психологічного моніторингу освітнього середовища [С. Гура, М. Кіневич [3], використання соціологічних опитувань (І. Дружиніна, Л. Сорокіна [4]); 2) організацію зворотного зв'язку від зацікавлених сторін щодо якості освітнього середовища закладу вищої освіти, зокрема, студентів як основних споживачів освітніх послуг (Л. Алдерман, С. Towerc, С. Баннах [9]); студентів та роботодавців як основи якісної оцінки освітніх програм (О. Белаш, М. Попов, Н. Ряхов [11]; 3) дослідження задоволеності студентів для підвищення якості освітніх послуг вищих навчальних закладів (Н. Василькова [2], І. Тавлуй, В. Дубровін [8]); 4) емпіричні дослідження взаємодії суб'єктів освітнього процесу з освітнім середовищем, зокрема, соціальної комфортності (П.А. Кисляков [6], соціально-психологічної адаптації студентів до умов освітнього середовища (Ю. О. Бахонкова,